

Η απαγόρευση του θρησκευτικού όρκου από την Ορθόδοξη Εκκλησία

/ Γνώμες

Γεώργιος Ι. Μαντζαρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Ο όρκος αποτελεί παλαιότατο φαινόμενο του κοινωνικού βίου και προϋποθέτει την πίστη στη θεοκρισία, δηλαδή στο ότι ο Θεός ή κάποια άλλη ανώτερη δύναμη επεμβαίνει στα πράγματα του κόσμου και των ανθρώπων, για να αποκαταστήσει την αλήθεια ή τη δικαιοσύνη και να τιμωρήσει το ψεύδος ή την αδικία. Ο όρκος προϋποθέτει τη θρησκευτική πίστη, γι' αυτό στον άθρησκο δεν έχει νόημα. Μέσα όμως στο πλαίσιο της ανεξιθρησκίας και της ελευθερίας της συνείδησης, έχει εισαχθεί και ο λεγόμενος «πολιτικός όρκος». Αυτός γίνεται με επίκληση της τιμής και της συνείδησης του ορκιζόμενου και έχει σε περιπτώσεις ψευδορκίας ή επιορκίας τις ίδιες νομικές συνέπειες με το θρησκευτικό όρκο.

Την απόλυτη απαγόρευση του όρκου διδάσκουν ομόφωνα οι Πατέρες της Εκκλησίας. Ο Μ. Βασίλειος επισημαίνει ότι ο όρκος απαγορεύθηκε μια για πάντα. Στο ερώτημα, πώς μπορεί κάποιος να πείθει τους άλλους, όταν αποφεύγει τον όρκο, ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος απαντά: με το λόγο και τη συμπεριφορά που θα πιστοποιεί το λόγο του. Η επιορκία, όπως και η ψευδορκία, είναι άρνηση του Θεού. Αυτή όμως προϋποθέτει τον όρκο, γιατί δεν μπορεί κάποιος να αθετήσει όρκο που δεν έδωσε. Παράλληλα βέβαια, αυτός που δεν ορκίζεται δεν πρέπει να απαιτεί όρκο από τους άλλους. Εξάλλου ο ιερός Χρυσόστομος παρατηρεί ότι ο όρκος στο Ευαγγέλιο που απαγορεύει τον όρκο αποτελεί ύβρη και καθαρή παραφροσύνη. Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς απορρίπτει επίσης τελείως τη χρήση του όρκου. Σε όσους δεσμεύτηκαν με όρκο προτείνει να τηρήσουν πιστά τις υποσχέσεις τους, αν αυτές είναι σύμφωνες με το θέλημα του Θεού, αλλά και να ζητήσουν ταυτόχρονα το έλεος του Θεού, γιατί ακόμα σε περίπτωση ευορκίας δεν παύουν να είναι παραβάτες της εντολής του.

Η χρήση λοιπόν του όρκου στην καθημερινή ζωή αποτελεί καταστρατήγηση της ρητής εντολής του Χριστού «μη ομόσαι όλως». Το παράδοξο μάλιστα είναι ότι ο όρκος χρησιμοποιείται σήμερα επίσημα και στην εκκλησιαστική δικαιοσύνη. Η απαράδεκτη αυτή κατάσταση εμφανίστηκε με την ανασύσταση του ελληνικού κράτους. Εξαιτίας της δημιουργήθηκε η έντονη διαμάχη ανάμεσα στον Κωνσταντίνο Οικονόμο των εξ Οικονόμων και το Θεόκλητο Φαρμακίδη. Ο πρώτος, ακολουθώντας την ομόφωνη διδασκαλία και πράξη της Εκκλησίας, υποστήριξε ότι οι Χριστιανοί δεν πρέπει να ορκίζονται. Αντίθετα ο Φαρμακίδης θεώρησε τον όρκο επιτρεπτό, ιδίως όταν επιβάλλεται από την πολιτεία. Αντιμετωπίζοντας το θέμα αυτό το Οικουμενικό Πατριαρχείο εξέδωσε το 1849 εγκύκλιο επιστολή «Προς τους απανταχού Ορθοδόξους», που υπογράφεται και από τους Προκαθημένους των τριών άλλων Πρεσβυγενών Πατριαρχείων. Στην επιστολή καυτηριάζεται με δριμύτητα η άποψη ότι η χριστιανική πίστη δεν απαγορεύει τον όρκο και ότι οι πιστοί μπορούν να ορκίζονται στα δικαστήρια «απροκριματίστως και οσίως».

Ενώ όμως από θεολογική άποψη ο όρκος είναι απαράδεκτος, στο πλαίσιο της κοινωνικής ζωής υποστηρίζονται αλληλοσυγκρουόμενες απόψεις. Άλλοι δέχονται τη χρησιμότητα και την αναγκαιότητά του για την εξεύρεση της αλήθειας ή για την ηθική δέσμευση του ανθρώπου σε κάποιον σκοπό, ενώ άλλοι αποδοκιμάζουν τη χρήση του, είτε για λόγους ελευθερίας της συνείδησης είτε για λόγους ανθρωπίνης αξιοπρέπειας. Όταν ο άνθρωπος δε θέλει για θρησκευτικούς ή άλλους λόγους να ορκιστεί, η επιβολή του όρκου δεν αποτελεί μόνο απαράδεκτη παραβίαση της ελευθερίας της συνείδησής του αλλά και θεσμοποιημένη προσβολή.

Άλλωστε, η χρησιμότητα του όρκου για την εξεύρεση της αλήθειας είναι πολύ αμφισβητήσιμη. Σχετικά ο ιερός Χρυσόστομος λέει: «Αν πιστεύεις ότι ο άνθρωπος είναι φιλαλήθης, μην τον εξαναγκάσεις να ορκιστεί• αν πάλι γνωρίζεις ότι ψεύδεται, μην τον ανγκάσεις να επιορκήσει». Ο φιλαλήθης λέει την αλήθεια ακόμα και όταν δεν πιεστεί με τον όρκο, ενώ ο ψευδολόγος δε διστάζει να καταφύγει στο ψεύδος και ενόρκως, οπότε προσθέτει στην ψευδολογία του και την ψευδορκία ή την επιορκία.

... Δεν μπορεί να μην επισημανθεί η παράλειψη της εκκλησιαστικής αρχής να τακτοποιήσει το θέμα. Η απλή δήλωσή της ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία απαγορεύει τον όρκο θα ήταν αρκετή για την κατάργηση της επιβολής του. Αλλά από τις 16-9-2001 ορίζεται ότι ο μάρτυρας που οφείλει να ορκισθεί, ερωτάται αν προτιμά να δώσει θρησκευτικό ή πολιτικό όρκο, χωρίς να δηλώσει το θρήσκευμά του. Έτσι και ο Ορθόδοξος Χριστιανός μπορεί να δηλώσει «στην τιμή και στη συνείδησή του» την αλήθεια της κατάθεσής του.

Χριστιανική Ηθική II, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 483-92.

πηγή:<https://www.pemptousia.gr>